

FLPP

FUNDAMENTĀLIE UN
LIETIŠĀI PĒTĪJUMU
PROJEKTI

LZP reģistrācijas numurs Nr. Izp-2019/1-0278

MEDIJU SATURS, VILTUS ZIŅAS UN DEZINFORMĀCIJA

Mārtiņš Pričins

LU SZF Komunikācijas zinātnes bakalaura studiju
programmas studentu seminārs

25.04.2022

Informācijas vide (*environment*)

- Informācijas vide ir faktoru, resursu un procesu kopums, kas demonstrē katras konkrētas sabiedrības, kopienas vai indivīda uzkrātās un lietotās zināšanas (arī priekšstatus un pieņēmumus) un iespējas tās iegūt, radīt, vairot un izmantot.
- Informācijas vide ir nosacījums gan indivīda un sabiedrības izdzīvošanai, gan indivīda un sabiedrības progresam.

Latvijas Fakti, 2021.g. 12.dec. publicētie dati

Informācijas resursu/ mediju veidu izvēle un lietošana

Izlaše: visi aptaujas dalībnieki

Tradicionālie mediji neizbēgami zaudē savu auditoriju un ar grūtībām var piemēroties jauno tehnoloģiju radītai komunikācijas videi. Sociālie tīkli veicina auditorijas segmentāciju, kur ir grūti noskaidrot tās vai citas grupas aprises. Cilvēki izvēlas informāciju no avotiem, kuriem viņi uzticas, bieži vien neuzdodot jautājumu par ziņas izcelsmi un patiesumu. Svarīgāks ir komforts, kuru rada uzticamu, parasti virtuālu, sabiedroto klātbūtne sociālajos tīklos.

4 faktori, kas ietekmē individuālo līmeni (Shoemaker, P. J. & Reese)

- Personas demogrāfiskais raksturojums, pieredze
 - Dzimums, etniskā piederība, sociālais statuss, izglītība, seksuālā orientācija
- Komunikatora pašreizējās (politiskās) attieksmes, vērtības un uzskati
- Fona faktori (*background factors*), lomas un pieredzes, kas saistās ar komunikatora profesionālo kontekstu.
- Komunikatora relatīvais spēks organizācijas iekšienē.

Kāpēc ir tik sliktas zināšanas? (Perloff 2018: 99)

1. Stimulu trūkums
2. Ziņu pasniegšanas veids
3. Mediju izvēles palielināšanās
 - Tie, kas dod priekšroku nepolitiskam saturam, var vieglāk izvairīties no ziņām un tāpēc uzņem mazāk politiskās informācijas (Prior, 2005)
4. Politiskā retorika neatbilst faktiem
5. Politikas atsvešināšanās no ikdienas dzīves
 - Ar politiku biežāk nodarbojas algoti profesionāļi
 - Politiskais piedāvājumam maz sakara ar sabiedrības reālajām interesēm
 - U.c.

Politisko zināšanu noteicošie faktori un procesi (Perloff, 2018)

Demogrāfiski faktori

- Izglītība
- Ienākumi
- Vecums
- Ideoloģija

Psiholoģiski procesi

- Kognitīvās prasmes
- Kognitīvās shēmas
- Tendenciozi uzskati

Politisko mediju lietojums

- Laikraksti
- Rāidsabiedrības un kabeļtelevīzijas
- Ziņu mediju portāli
- Politiskā satīra televīzijā
- Interneta blogi
- Partizānu sociālo mediju lietojums

Informācijas procesi

- Ziņu uzraudzība
- Uzmanība
- Izstrāde (elaboration)

Politiskās zināšanas

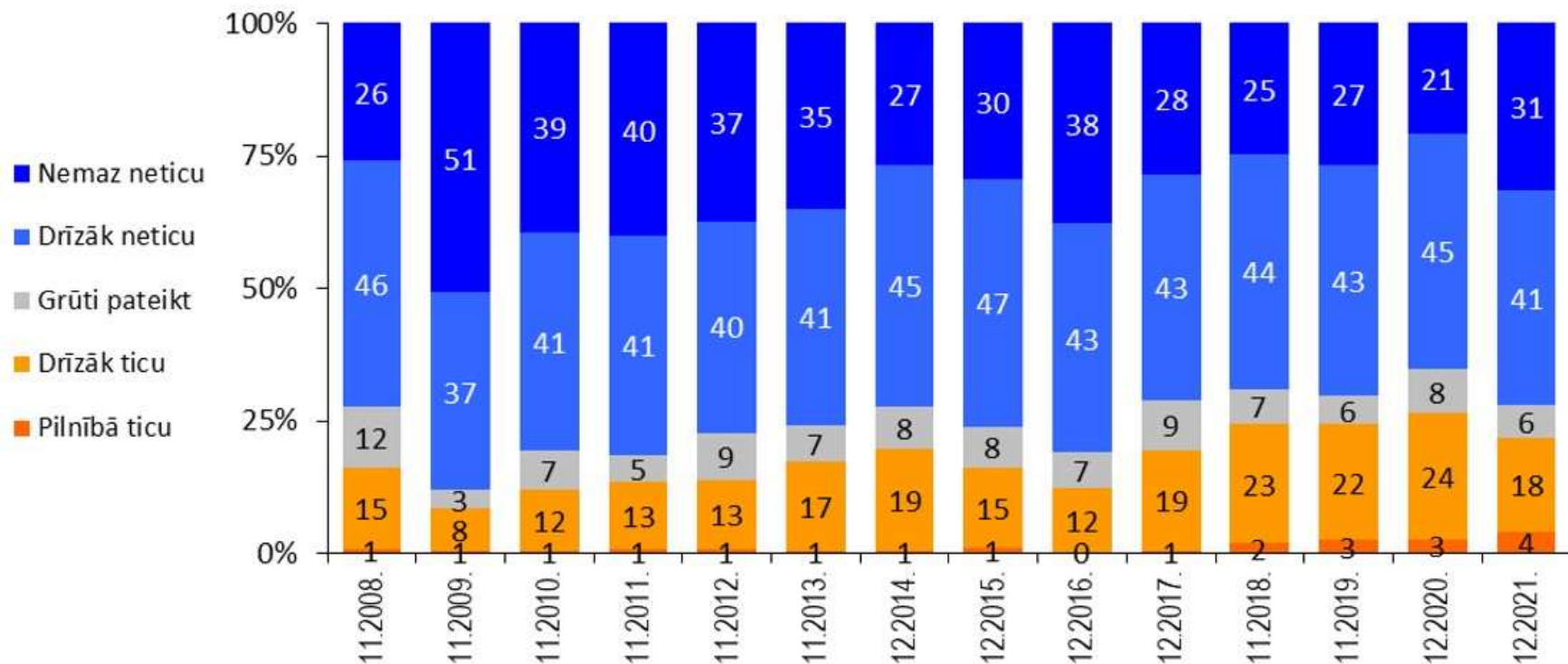
- Pilsoniskās
- Ārlietu
- Iekšzemes jautājumi

SKDS (dati publiskoti 2022.g. 29.janvārī)

Ticība amatpersonu teiktajam

Q: "Kad Latvijas valsts augstākās amatpersonas runā par stāvokli valstī, valsts finanšu sistēmas stabilitāti un tamlīdzīgām tēmām, cik lielā mērā Jūs ticat viņu teiktajam?"

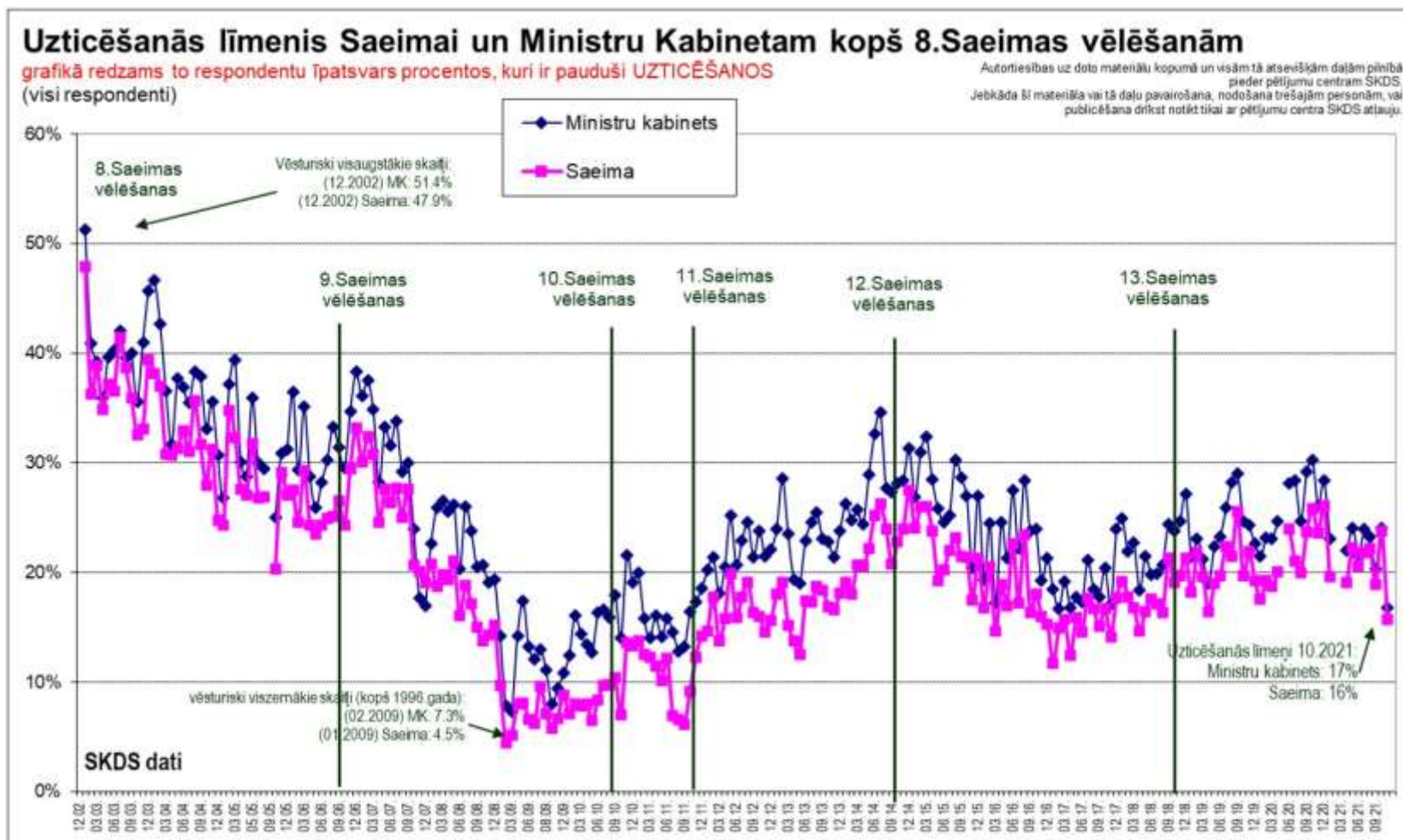
Aptauju datu salīdzinājums

Bāze: visi respondenti, katrā no aptaujām n=1000

SKDS dati

2021.g. oktobrī vēsturiski zemākais uzticēšanās līmenis Saeimai un MK

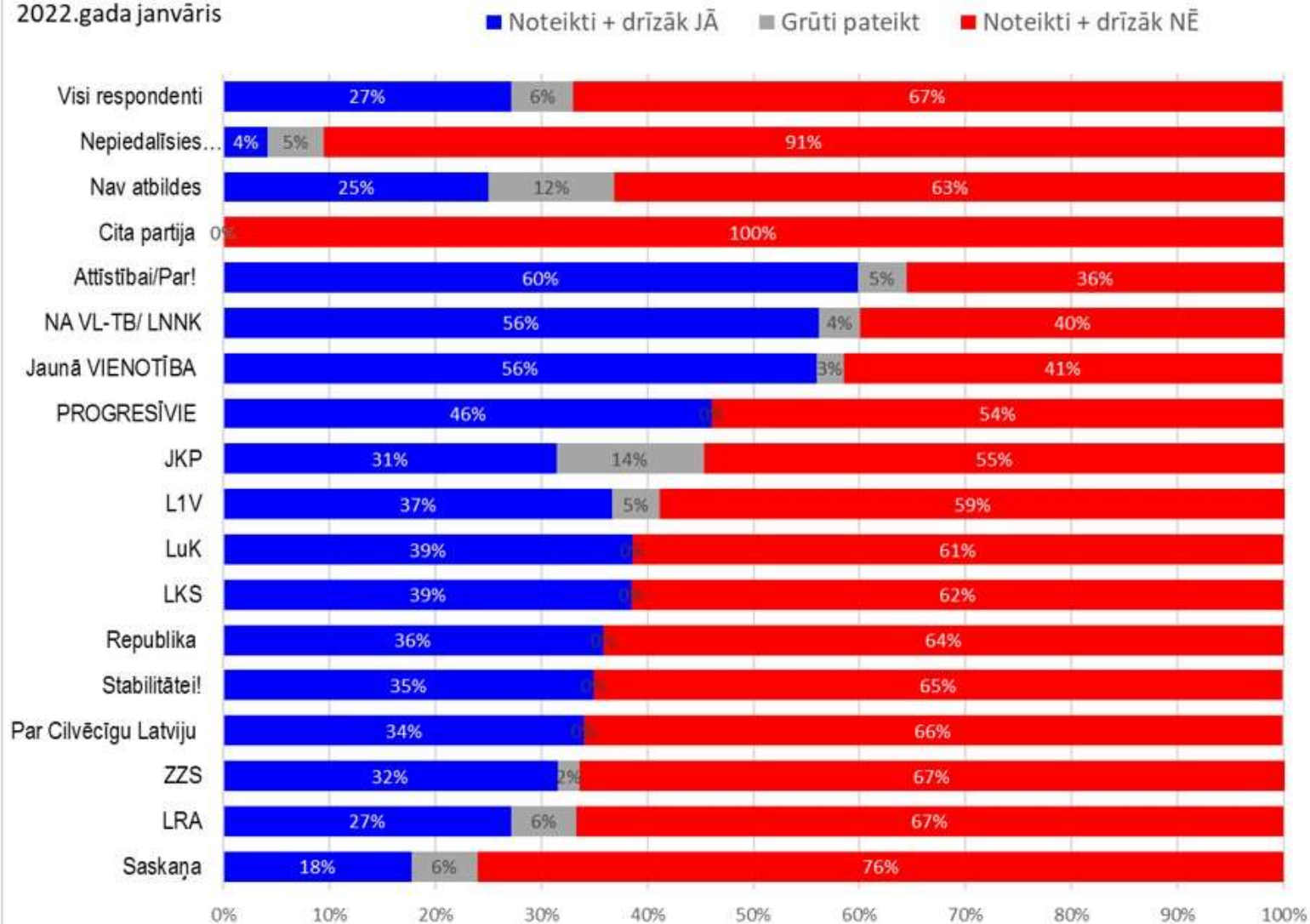

Vai dalībai Saeimas vēlēšanās ir jēga? / dažādu partiju atbalstītāju atbildes

Q: "Vai, Jūsaprāt, piedaloties Saeimas vēlēšanās, Jūs spējat ietekmēt to iznākumu un līdz ar to arī procesus valstī?"

Visi respondenti, LR pilsoņi (%)

2022.gada janvāris

Bāze: visi respondenti, n=876

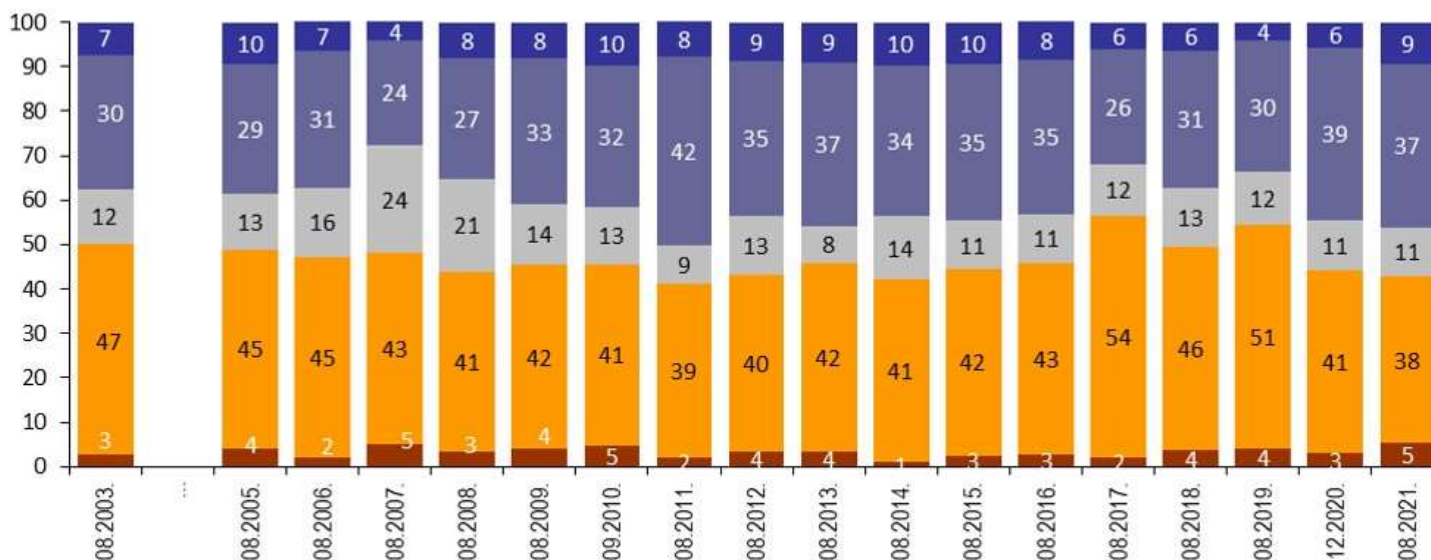
SKDS dati

2021.g. 26.oktobrī publiskotie dati

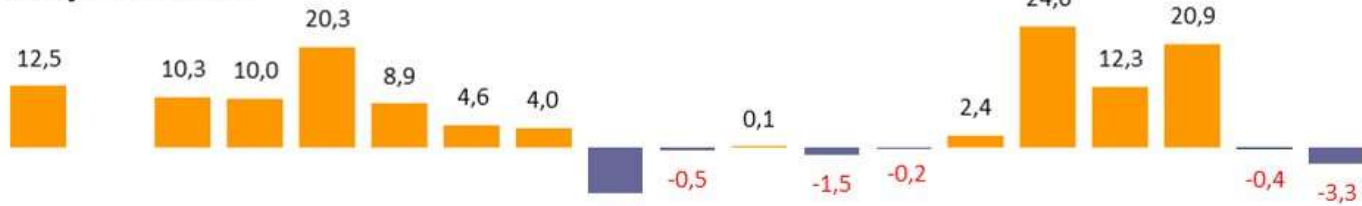
Uzticēšanās masu informācijas līdzekļu sniegtajai informācijai: sabiedriskās domas dinamika

"Vai, Jūsaprāt, masu informācijas līdzekļos atspoguļotā informācija kopumā ir objektīva un atbilst realitātei?"

- informācija vienmēr ir objektīva
- informācija lielākoties ir objektīva
- grūti pateikt
- informācija lielākoties nav objektīva
- informācija nekad nav objektīva

Vērtējumu indeksi

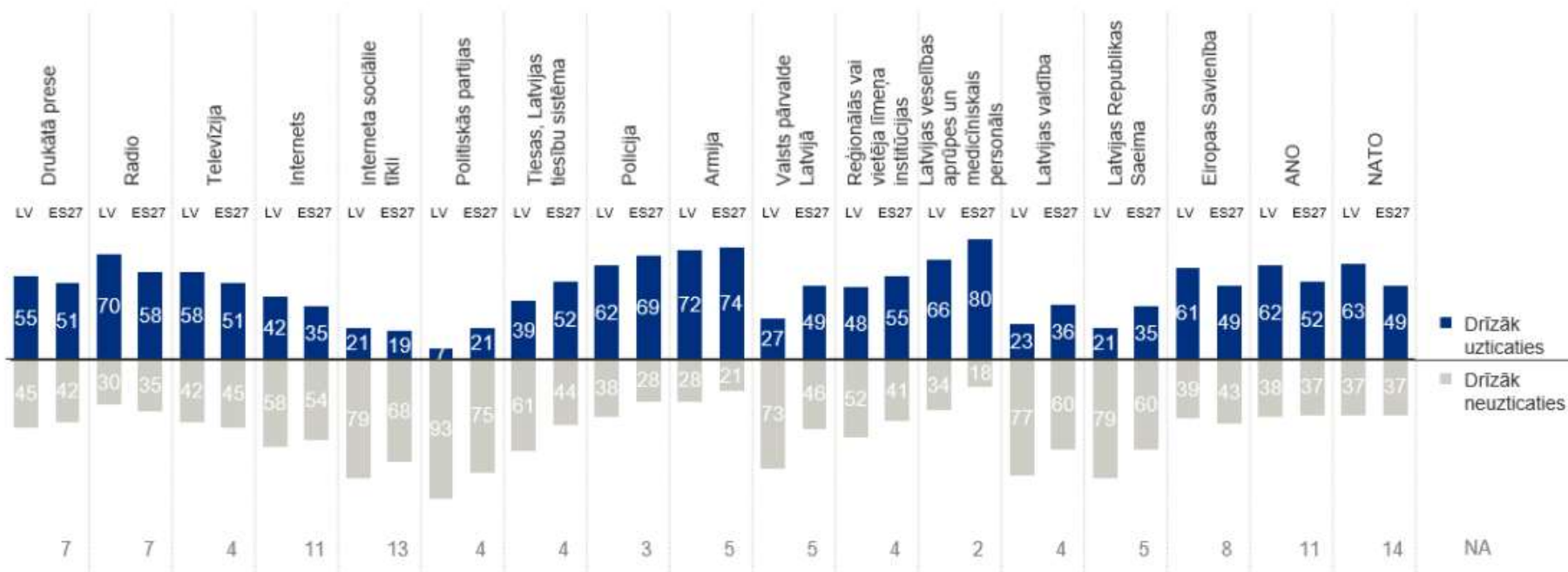
Indeksi parāda starpību starp vērtējumiem IR objektīva un NAV objektīva

Bāze: visi respondenti, n≈1000 katrā no aptaujām

SKDS dati

Standarta Eirobarometrs 94, Ziema 2020-2021

Par katru no šiem medijiem un institūcijām sakiat, lūdzu, vai Jūs tiem drīzāk uzticiaties vai drīzāk neuzticiaties?

Bāze: LV, n=1 037; ES27, n=27 409

📷 Skolnieki piedalās Zinību dienas svinību laikā (Foto: LETA)

"Vecās vārdes" strādā idejas vārdā: skolu direktori par kritisko pedagogu trūkumu ▾ 24

ZIŅAS

Vakar 16:54

ABONĒT IR LĒTĀKI ABONĒ KAS JAUNS PAR 38,99€

Jauns.lv / LETA

Izglītības iestādēs skolēnu skaits vietām pieaug, vietām paliek nemainīgs, tomēr pedagogu skaits arvien sarūk, radot nopietnu valsts mēroga problēmu, to aģentūrai LETA atzina trīs Rīgas vidusskolu direktori.

f 49

🐦 23

👤 14

POPULĀRĀKAIS ŠODIEN

Rīgas 6.vidusskolas direktors Haralds Bārzdiņš izteicās, ka pašlaik skolas funkcionē, jo ir "vecās vārdes", kuras strādā idejas vārdā, tomēr, ja esošajā sistēmā nekas kardināli nemainīsies, skolās vairs nebūs jaunu pedagogu.

Sputnik / Roberts Vīcups

LATVIJĀ 21:03 28.08.2019 [Saņemt īso saiti](#)

252

Drukas kļūda Latvijas informatīvās aģentūras ziņu paziņojumā pārvērtā skolotāju "vecogvardi "vecās vardēs".

RĪGA, 28. augusts – Sputnik. Latvijas informācijas aģentūra LETA savā ziņu paziņojumā par pedagogu deficītu pieļāva kļūdu un "vecās gvardes" vietā uzrakstīja "vecās vardes". Daudzi latviešu mediji pārdrūkāja šo rakstu un pat neaizdomājās par to, ka virsrakstā ir pieļauta kļūda, raksta [Press.lv](#).

"Vardes" lēkāja no viena izdevuma citā: "Vecās vardes" strādā idejas vārdā: skolu direktori par kritisko pedagogu trūkumu" – ar šādu virsrakstu tika publicēta ziņa izdevumā "Kas Jauns".

ZIŅAS

LASĪTĀKAIS

JAUNĀKAIS

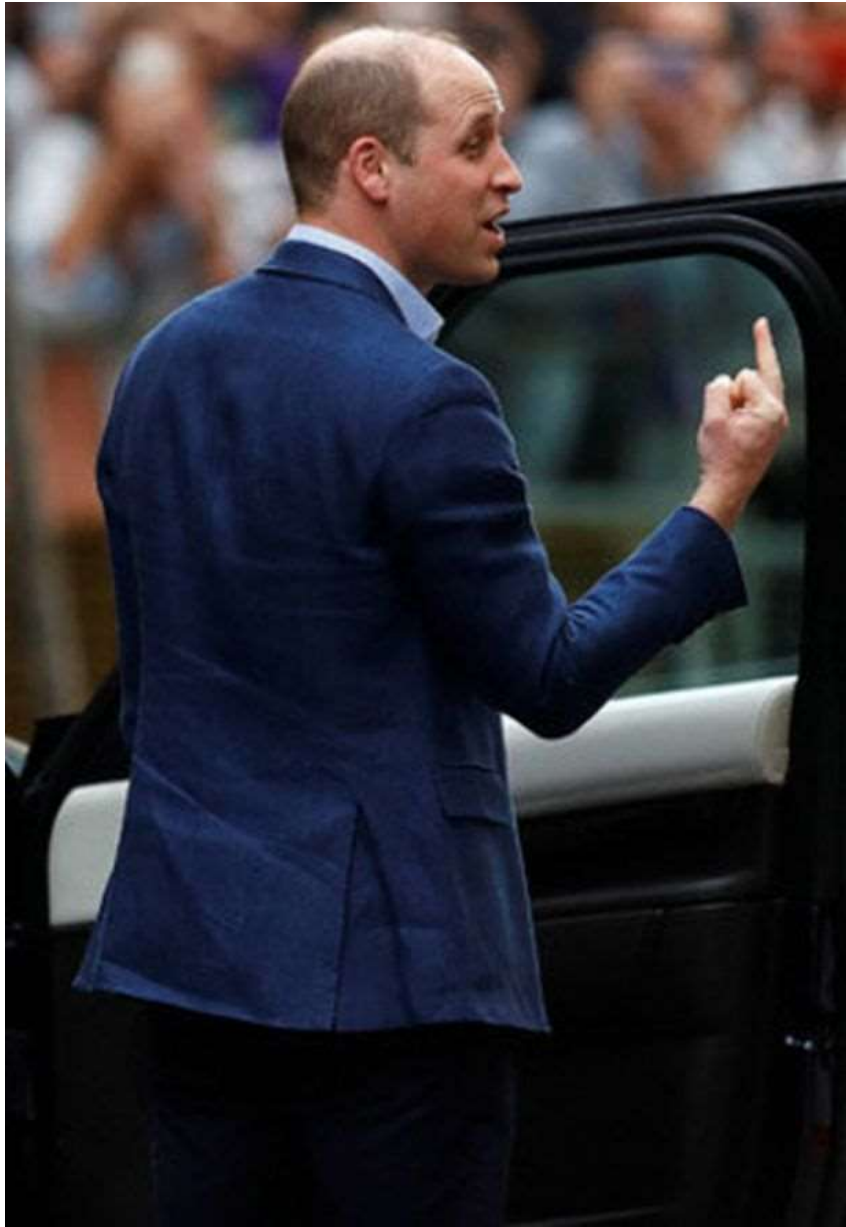
ASV iekļāvušas Latviju starp "donorvalstīm", kam jāsniedz palīdzība Ukrainai 🔥 85

Sinoptiķi konstatējuši: klimata pārmaiņu pazīmes pastiprinās 🔥 69

Iedzīta stūrī: Dānija kļuvusi par Krievijas gāzes ķīlnieci 🔥 63

Kodolkaram veltītā multiplikācijas filmā Baltijas valstis lemtas bojāejai 🔥 62

Jason Michael
@Jeggit

Believe it or not, this is a shark on the freeway in Houston, Texas. #HurricaneHarvy

9:00 AM · Aug 28, 2017 · Twitter for Android

76.7K Retweets 12.9K Quote Tweets 132K Likes

Relevant people

Jason Michael
@Jeggit

Follow

Scottish journalist and blogger based in Dublin. Writing on politics and society. Columnist for iScot Magazine and author of The Random Public Journal.

Trends for you

Trending in Latvia

SPKC

Trending in Latvia

piekritu

Trending in Latvia

krievijas

Trending in Latvia

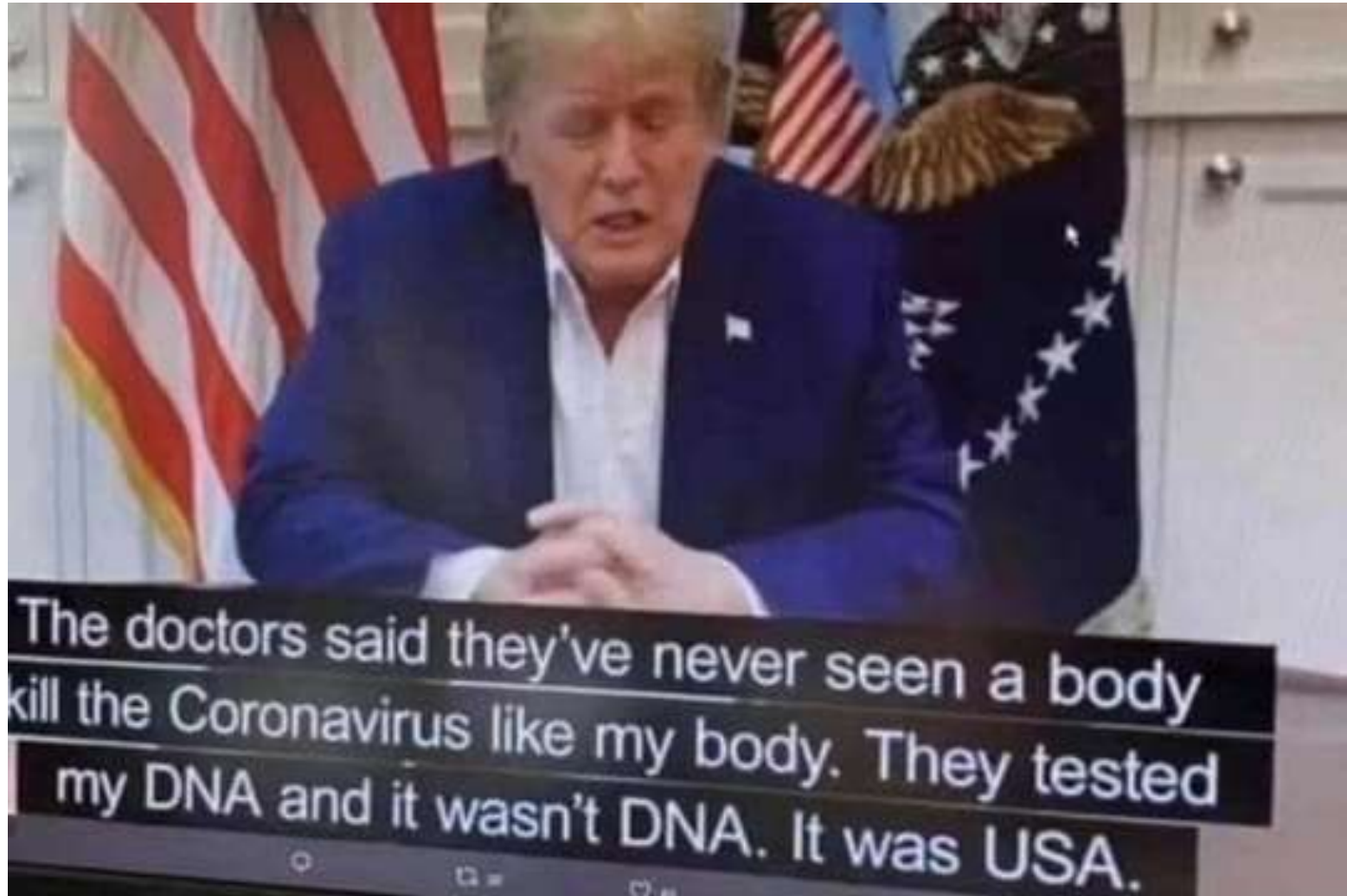
Varbūt

Trending in Latvia

Rīgu

The doctors said they've never seen a body kill the Coronavirus like my body. They tested my DNA and it wasn't DNA. It was USA.

2020.gada 3.decembris

Rīgas Austrumu klīniskā universitātes slimnīca pilnībā norobežojas no sociālajos tīklos paustajiem apgalvojumiem, kuros tiek izplatīta **nepatiesa un melīga informācija** par Covid-19 pacientu ārstēšanu un mediķu darbu.

Jack., C. (2017). *Lexicon of Lies: Terms for Problematic Information*. Data & Society Research Institute

- «Žurnālistiem, komentētājiem, politikas veidotājiem un pētniekiem ir daudz jēdzienu – propaganda, dezinformācija, «misinformation».[..]. Katram no tiem ir sava kultūras, asociatīvās un vēsturiskās nozīmes atkarībā no kontekstiem.[..] Vārdi, kurus mēs izvēlamies, lai aprakstītu mediju manipulācijas, var novest pie pieņēmumiem par to, kā informācija izplatās, kas to izplata un kas to saņem. Šie pieņēmumi var veidot izpratni, kāda veida iejaukšanās vai risinājumi ir vēlami, piemērojami vai vispār iespējami.»

Dezinformācijas definīcijas un pieejas

- Radniecīgie jēdzieni
 - Fake news
 - Misinformation - kļūdaina korelācija, maldinošs saturs (maldinoša) - sajaukts foto, datumi, statistika, tulkojums.
 - Disinformation - nepatiess konteksts, viltots/rediģēts/mākslīgi radīts saturs (viltus). Safabricēts, apzināti sagrozīts saturs. Apzināti radītas sazvērestības vai baumas.
 - Malinformation - kaitīga informācija – apzināta privātas informācijas publicēšana grupas vai personīga labuma gūšanai, ne publisku interešu vārdā.
 - Media manipulation
 - Coordinated inauthentic behavior
 - Propaganda - selektīva informācijas izmantošana politiskajiem mērķiem.
 - Komunikācijas forma, kuras galvenais mērķis ir panākt atgriezenisko saiti, kas saskan ar propagandas izplatītāja virzīto nodomu, apvienojot ar informēšanas un pārliecināšanas elementiem. (Jowett, G. S., O'Donnell, V. (2006))
 - ...

Attēls no The New York Sun (1835.g. 21.augusts)

1888.gads. Džeks Užšķērdētājs

FINDING THE MUTILATED BODY IN MITRE SQUARE

Viltus ziņas

- Ziņu raksti, kas ir nepatiesi un var maldināt lasītājus.
- Tipoloģija
 - Ziņu satīra
 - Ziņu parodija
 - Safabricēta ziņa
 - Foto manipulācija
 - Reklāma un PR
 - Propaganda

Viltus ziņas – kas ir svarīgi?

- Faktiskums un nodoms
- Auditorijas loma

Kā izplatās kļūdaina ziņa

- https://www.youtube.com/watch?v=8R9IUw_ftis

Source: Iconic Photos

LTV Ziņu dienests @ltvzinas · 3h

Viens no tuvākajiem Alekseja @navalny līdzgaitniekiem Leonīds Volkovs ekskluzīvi Latvijas Televīzijai norādīja: "Iespējams, pateicoties tieši Jurijam Dudjam, mums izdosies tas, ko mēs nevarējām izdarīt līdz šim, proti, iekļūt Krievijas parlamentā."

LTV Panorama @ltvpanorama · 3h

LTV: Krievijas opozīcijas līdera Alekseja @navalny biroju turpmāk vadīs pazīstamais blogeris un žurnālists Jurijs Dudjs, kurš arī ir gatavs pievienoties demonstrācijām.

5 8 37

Rihards Kols
21 mins ·

Par viltus Leonīdu Volkovu: kā trīs Baltijas valstis satika viltvārdi un kā vēlāk tāpat "uzķērās" LTV Ziņu Dienests.

2021. gada 16. martā savā Latvijas Republikas Saeima e-pastā saņēmu e-pastu no personas, kas, kā zinām šodien, uzdevās par Krievijas opozicionāra Alekseja Navalnija pārstāvi Leonīdu Volkovu. Vēstulē viltvārdis lūdza sniegt iespēju ne-Volkovam uzrunāt Saeimas Ārlietu komisiju, lai pastāstītu par pašreizējo situāciju Alekseja Navalnija lietā, pārrunātu situāciju ar politieslodzītajiem Krievijā, kā arī aktualitātes Navalnija noindēšanas mēģinājuma lietā.

Uzķērās ne tikai LTV – arī Saeimas deputāti tikušies ar viltus Volkovu

Filips Lastovskis
"Delfi plus" redaktors

DELFI PLUS saturs

23. martā mediji saņēma Saeimas preses relīzi, kurā isi izklāstīts, kā Ārlietu komisijas deputāti ar Alekseja Navalnija pārstāvi Leonīdu Volkovu attālināti pārrunā situāciju Krievijā. Tas, protams, būtu ļoti labi, ja vien tas būtu bijis īstais Volkovs.

Volkovs tās pašas laikā ir kā nateļies l atvīlai nne atbaletu un stinno pozīciju ES sankciju ieviešanas. Vēlā uzskaidra, ka

Kam pievērst uzmanību? (Kultūras ministrijas ieteikumi)

- MEDIJAM - vai tas šķiet uzticams?
- INFORMĀCIJAS DATUMAM - varbūt ziņa ir veca, to kāds cenšas aktualizēt un interpretēt savos nolūkos?
- AUTORAM - vai ir norādīts?
- NORĀDEI "REKLĀMPROJEKTS" / "SADARBĪBĀ AR..." - kaut kur pie/zem/blakus raksta vai sižeta malā maziem burtiem?
- AUTORA VIEDOKLIM - vai tas pausts ziņu materiālā? Ja jā, materiāls ir komentārs. Ziņas kā žurnālistikas žanrs pieprasa maksimālu autora neitralitāti.
- INFORMĀCIJAS AVOTIEM - vai un kādi tie ir (atsauce uz pētījumiem, ziņu aģentūrām, intervētajiem cilvēkiem u.tml.)?
- VIEDOKĻU BALANSA NODROŠINĀJUMAM - vai nodrošināts līdzvērtīgs visu iesaistīto pušu viedoklis?
- FAKTIEM - vai tie izmantoti? Vai arī materiālā dominē tikai emocionāli argumenti?
- PERSONU / PRIEKŠMETU / NOTIKUMU APZĪMĒJUMIEM - vai tie regulāri un tendenciozi lietoti?
- VIDEO ILUSTRĀCIJĀM - vai un kādas tās ir? Dažkārt autentiski attēli, video vai citāti tiek attiecināti uz neīstajiem notikumiem / personām.
- ZIŅAS RADĪŠANAS IEMESLAM - kāds tas varētu būt?
- ĪPĀŠIEM PAŅĒMIENIEM - vai tie lietoti Tavas uzmanības pievēršanai?
- VIRSRAKSTAM / SIŽETA PIETEIKUMAM - vai tas izceļ ziņas galveno būtību?

Deepfake

- https://www.youtube.com/watch?v=_m2dRDQEC1A&ab_channel=TheEconomist

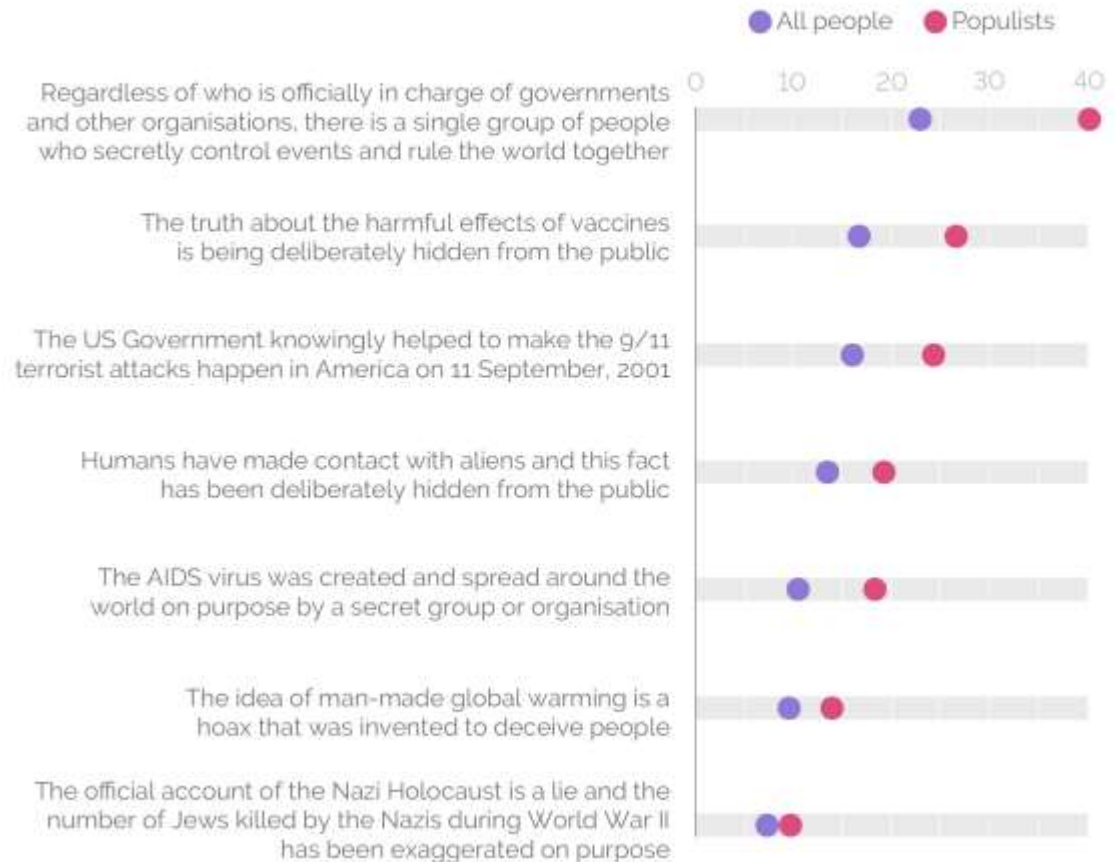
YouGov-Cambrige Globalism Project (2019)

- Aptaujāti ap 25 tūkstošiem cilvēku dažādās valstīs Eiropā, Āfrikā, Āzijā, Ziemeļamerikā un Dienvidamerikā

<https://yougov.co.uk/topics/politics/articles-reports/2019/05/03/which-conspiracy-theories-do-populists-believe>

Populists are more likely to believe conspiracy theories

Which of the following statements, if any, would you say are true? (Please select all that apply) % of combined population in 19 countries

Literatūra

1. Bradshaw, S., Howard, P., Kollanyi, B., Neudert, L.M. (2020). Sourcing and Automation of Political News and Information over Social Media in the United States, 2016-2018. *Political Communication*, 37:173–193
2. Brogi, E., Nenadic, I., De Azevedo Cunha, M. (2018). Policy Report 2018. In Monitoring Media Pluralism in Europe: Application of the Media Pluralism Monitor 2017 in the European Union, FYROM, Serbia & Turkey. Retrieved from <http://cadmus.eui.eu>
3. Centrālā statistikas pārvalde. (2018). Izgūts no <https://www.csb.gov.lv/lv/statistika/statistikas-temas/zinatne-ikt/datori-internets/meklet-tema/2410-iedzivotaju-interneta-lietosanas-paradumi>
4. Fletcher, R. (2019). The Impact of Greater News Literacy. In :Newman, N., Fletcher, R., Kalogeropoulos, A., Levy, D. A. L., Nielsen, R. K. *Reuters Institute Digital News Report 2018*. Oxford: Reuters Institute for the Study of Journalism. Retrieved from <http://media.digitalnewsreport.org>
5. Freelon, D., Wells, C. (2020). Disinformation as Political Communication. *Political Communication*, 37:2, pp. 145-156.
6. High Level Expert Group on Fake News and Disinformation. (2018). A multi-dimensional approach to disinformation: Report of the independent high level group on fake news and online disinformation. European Commission. Retrieved from <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/final-report-high-level-expert-group-fake-news-and-online-disinformation>
7. Jack, C. (2017). Lexicon of Lies: Terms for Problematic Information. Data & Society Research Institute
8. Latvijas Fakti. (2018). Pētījums par Latvijas iedzīvotāju interesēm, dienaskārtību un uzticēšanos medijiem. Izgūts no [https://neplpadome.lv/lv/assets/documents/Petijumi/Mediju_lieto%C5%A1ana_atskaite_08.2018_%20\(002\).pdf](https://neplpadome.lv/lv/assets/documents/Petijumi/Mediju_lieto%C5%A1ana_atskaite_08.2018_%20(002).pdf)
9. LU Sociālo zinātņu fakultāte. (2017). Pētījums par Latvijas bērnu un pusaudžu medijpratību. Izgūts no <https://www.km.gov.lv>
10. Raidījums «Melu teorija» - <https://tv3play.skaties.lv/melu-teorija>
11. Raidījums «Tīri fakti» - <https://lr1.lsm.lv/lv/lr1/raidijumi/tiri-fakti/>
12. Smith, M. (2019). Which conspiracy theories do populists believe? *YouGov*. Retrieved from <https://yougov.co.uk/topics/politics/articles-reports/2019/05/03/which-conspiracy-theories-do-populists-believe>

Jautājumi?

